

"SINIF ÖĞRETMENİ BİLGİYİ AKTARAN KİŞİ DEĞİL, BİLGİYE ULAŞMA YOLLARINI ÖĞRETEN KİŞİDİR"

Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU

Sınıf öğretmeni nedir? Kimler sınıf öğretmeni olabilir?

İlköğretimin ilk beş yılında, yani il-kokul döneminde görev yapan Öğretmenlere sınıf öğretmeni diyoruz. Kimlerin sınıf öğretmeni olabildiğine gelince, bu sorunun cevabını vermek oldukça güç. Çünkü şu anda Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen atamalarına baktığımızda hangi branştan mezun olursa olsun bütün üniversite mezunlarının sınıf öğretmeni olarak atanabildiğini görmekteyiz. Oysa sınıf öğretmenliği özel bir eğiti-mi gerektirir. Bugün bu öğretmenleri yetiştirmek üzere, Bazı eğitim fakültelerinde sınıf öğretmenliği bölümleri vardır. Sınıf öğretmeni olarak sadece adı geçen bölümlerden mezun olanlar atanmalıdır, hatta seçilerek atanmalıdır. Çünkü ilko-kul dönemindeki öğretmen, çocuğun yaşamında, (okulöncesi eğitim dönemindeki öğretmen dışında) diğer bütün eğitim kademelerindeki öğretmenlerden çok daha önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle sınıf öğretmeni olarak atanacak öğretmenlerin ilkokul öğretmenlerinde bulunması gereken nitelikleri kazandıracak bir programla yetiştirilmesi gerekmektedir.

Sınıf öğretmenin gelecekteki nesillerin yetişmesindeki önemini biraz açar mısınız.

Yapılan araştırmalar şunu göstermektedir: Çocuklara ilk yıllarda yapılacak eğitimin niteliği, gelecekteki başarıları, okula karşı, derslere karşı ve kendilerine karşı tutumları üstünde önemli bir etkiye sahiptir. Bu durumda, okulöncesi ve İlkokul döneminde çocukla etkileşim-de bulunan kişilerin, özellikle de öğretmenlerin çocukların geleceğini biçimlendirmede, sağlıklı bir kişilik kazanmalarında büyük rolü olduğunu söylemek mümkündür. Öğretmen, düzenleyeceği zengin, uyumlu bir çevre ile çocukların gelişimlerini hızlandırabileceği gibi uygun olmayan ortamlar hazırlayarak da onları sınırlandırabilir, gelişimlerini engelleyebilir.

Ayrıca çocuk için ilkokul öğretmeni ana-babasından bile önde gelen Tanrı-sallaştırılmış" bir kişidir. "O" ne derse doğrudur: ne yaparsa iyidir, güzeldir. Çocuğun gözünde böylesine yüceleşen ilkokul öğretmeni, çocuğun en çok model aldığı kişilerden biridir. Dolayısıyla eğitim ortamındaki örnek davranışlarıyla çocuğun sağlıklı kişilik gelişimine yardım etmede ya da olumsuz bir kişiliğe sahip olmasında da büyük rolü olan kişidir.

Çocuklara ilk yıllarda yapılacak eğitimin niteliği, gelecekteki başarıları, okula karşı, derslere karşı ve kendilerine karşı tutumları üstünde önemli bir etkiye sahiptir. Bu durumda, okulöncesi ve ilkokul döneminde çocukla etkileşimde bulunan kişilerin, özellikle de öğretmenlerin çocukların geleceğini biçimlendirmede, sağlıklı bir kişilik kazanmalarında büyük rolü olduğunu söylemek mümkündür. Öğretmen, düzenleyeceği zengin, uyumlu bir çevre ile çocukların gelişimlerini hızlandırabileceği gibi uygun olmayan ortamlar hazırlayarak da onları sınırlandırabilir, gelişimlerini engelleyebilir.

Sonuç olarak, ilkokul öğretmenleri, ilkokul eğitim programında yer alan konu alanlarına ait bilgileri çocuklara aktaran onları araştırmaya, yaratıcılığa, girişkenliğe yönelten, kendilerine ve dış dünyaya karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine yardım eden, başkalarıyla etkili iletişim kurma becerilerinin gelişimini sağlayan kişidir. Bu durumda: yarının büyüklerinin nitelikleri, büyük ölçüde o günün sınıf öğretmenlerinin niteliklerinden etkilenmektedir. Toplumdaki iyi vatandaşın, nitelikli ana-babanın, nitelikli meslek adamının, nitelikli politikacının temelleri ilkokul öğretmenleri tarafından oluşturulmaktadır. O halde sınıf öğretmenliği, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmayı amaçlayan toplumumuzda, her önüne gelen kişinin atandığı bir meslek alanı değil, hizmet öncesinde ve hizmet içinde özel bir eğitimi gerektiren bir meslek alanı olarak düşünülmelidir.

Çocuğun ve toplumun yaşamında böylesine önemli olan sınıf öğretmeninde bulunması gereken nitelikler nelerdir?

Her şeyden önce öğretme yani öğrenmeyi sağlama faaliyeti, yaratıcı düşünmeyi, buluşu, seçme ve karar vermeyi kapsayan çok karmaşık, dinamik ve çok talepkâr bir süreçtir. Sınıf öğretmenin bu işgörü = (fonksiyonunu) yerine getirebilmesi için temel olarak, çocukların gelişim düzeylerini ve ihtiyaçlarını tanıma, öğretme-öğrenme ortamlarını çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak, tüm gelişimlerine yardım edecek şekilde düzenleme; çocukların kazandıkları davranışları ve uyguladığı programın ne derecede etkili olduğunu belirlemek üzere ölçme ve değerlendirme becerilerine sahip olmalıdır.

Sınıf öğretmenleri ilkokul eğitim programında yer alan konu alanlarının temel ilkeleri ve süreçleri konusunda kendilerine güven duyacak düzeyde bilgiye sahip olmalı ve bu alanları çocuklara en etkili şekilde nasıl öğretecekleri konusunda yeterlik kazanmalıdır. Kısacası çocukların öğrenme yollarına uygun bir şekilde öğretimi planlayabilme, düzenleyebilme, uygulayabilme ve değerlendirebilmelidirler. Özellikle sınıf öğretmeni bilgiyi aktaran kişi değil, bilgiye ulaşma ve öğrenme yollarını öğreten kişi olmalıdır. Çocukların kendi öğrenme yollarının farkına varmalarını sınıf yukarıda da belirttiğim gibi; gerek öğrencilerini tanıma, gerekse öğrencilerinin öğrenmelerini izleme, öğrenme düzeylerini belirleme amacıyla yeterli ölçme ve değerlendirme becerilerine de sahip olması gerekir. Sınıf öğretmenlerinin çok yeterli olması gereken diğer bir alan da meslektaşlarıyla, okuldaki diğer personelle, ana-babalarla ve toplumla etkili iletişim kurma ve işbirliği yapabilme becerileridir. Buna ek olarak eğitimle ilgili değerleri ve sorunları anlayabilme ve çözümü için girişimlerde bulunabilme yeterlikleri de öğretmenlerin sahip olmaları beklenen nitelikler olarak düşünülebilir.

Sınıf öğretmenlerine bu nitelikleri kazandırmada etkili olabilecek hizmet öncesi eğitim nasıl olmalı ve eğitim programları hangi özelliklere sahip olmalıdır?

Bugün, teorik olarak, sınıf öğretmenleri, dört yıllık eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği bölümlerinden yetişmektedirler. Ancak, tek başına öğrenim süresini

artırarak sınıf öğretmenlerinin daha nitelikli olarak yetiştirilebileceğini düşünmek mümkün değildir. Türki-ye'de sınıf öğretmenliği bölümlerinin eğitim programları incelendiğinde, gelişmiş ülkelerin yirmi yıl önce terk ettiği, teori ağırlıklı, uygulamayı gözardı ederi eğitim programlarının uygulanmakta olduğu görülmektedir. Artık, uygulamaya aktarılamayan eğitim teorilerini çalış-mak geçerliğini yitirmiştir. Bugün teori, çocuğun düşünmeyi, anlamayı, yaratıcılığı, birbirleriyle ve dünyayla iletişim kurmayı öğrenmesi ile, çocuğun öğren-mesini en etkili olarak sağlama yollarıyla ilgilidir. Bu nedenle, öğretmen eğitimi yapan kurumlar teori ve uygulamayı bütünleştirmek için çaba harcamak zorundadır. Çağdaş öğretmen eğitimi programlarıyla, öğretmen adayları, belli bir durumu gözleyebilen, analiz edebi-len, bir duruma değişik bakış açıları-dan bakabilen, öğretme-öğrenme du-rumlarını değerlendirerek kendine özgü çözüm yollarını geliştirebilen, duruma uygun olarak geliştirdiği ilkeleri uygula-yıp yeniden gözden geçiren, kendi ilke ve kuramlarını oluşturabilen kişiler (ref-lective practitioner) olarak yetiştirilmek-tedirler. Bu durum ise öğretmen eğitiminin kalbi olarak görülen uygulamaya mektedir. Bizim ülkemizde de dört yıllık eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği bölümlerinde uygulanmakta olan eği tim programlarında, okul dayanaklı ya şantı kazanma ve öğretme uygulamalarına ayrılan zamanın artırılması yaşam sal bir önem taşımaktadır. Ayrıca bu zamanın da öğretmen adayları tarafından yukarıda belirlenen nitelikleri kazanabilecekleri şekilde etkili olarak kullanılmasında gerekli rehberliğin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Öğretmenlik uygulamaları ve diğer okul dayanaklı yaşantı kazandırıcı nitelikteki kurslara (gözlem vb.) ayrılan zamanın artırılmasından başka, sınıf öğretmenliği programlarında düzeltilmesi gereken diğer bir nokta da şudur: Eğitim programında yer alan tarih, coğrafya, matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi konu alanları, bu konu alanlarında uzmanlaşacak kişilere kazandırılacak davranışlar da değil, konu alanlarının temel ilkeleri, süreçleri ve bunların ilkökul çocuğuna nasıl öğretileceği, kazandırılacağı üstünde odaklaşmalıdır. Aksi takdirde öğretmen adayları, konu alanlarına ilişkin uzmanlık düzeyinde bilgiler kazanmakta, fakat ilkökul çocuğuna öğretmesi gereken matematiği, fen bilgisini, sosyal bilgileri vb. nasıl öğreteceğini öğrenmeden okuldan mezun olmaktadırlar. Bu durumda, sınıf öğretmenleri, kendilerine gerekli olan ilkökul programında yer alan konu alanlarına ilişkin bilgiyi ve bunları çocuklara en etkili şekilde öğretme yollarını öğretmenliği sırasında, çoğunlukla deneme-yanılma yoluyla öğrenmekteler; bu öğrenme yolunun maliyeti ise ulusumuz için çok pahalı olmaktadır. Çünkü üstünde deneme yapılan şey, gelecekte topluma yön verecek olan çocuklarımızdır.

Sınıf öğretmeni yetiştirmek üzere, dört yıllık sınıf öğretmenliği bölümlerinden başka İngiltere'de daha etkili bir öğretmen yetiştirme programı olarak görülen iki yıllık lisans üstü düzeyde daha çağdaş bir program hazırlanabilir. Fen-Edebiyat fakültelerinden ilkökul eğitim programında yer alan konu alanlarının birisinde (Matematik, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi vb.) lisans derecesini alan bireylerden ilkökul öğretmeni olmak isteyenler, iki yıllık bir sınıf öğretmenliği programı ile İlkökul öğretmeni olabilirler. Bu iki yıllık program, ilkökul programında yer alan derslerin temel ilke ve süreçleriyle onların çocuklara nasıl öğretileceğini kapsayan dersleri, eğitim sistemine genel bir bakışı, çocuğun gelişimini ve öğrenmesinin doğasını, program geliştirmeyi, öğretme-öğrenme kaynaklarının düzenlemesi ve yönetimini, ölçme-değerlendirmeyi, velilerle, okuldaki ve toplumdaki diğer kişilerle, etkili iletişim kurma ve işbirliği yapma becerilerini kazandıracak dersleri ve ağırlıklı olarak da öğretmenlik uygulamalarını kapsamalıdır.

Sınıf öğretmenlerinin hizmet öncesi eğitim programlarının nitelikleri üzerinde durduk. Ancak bu programlara girmek İçin sadece öğrenci yerleştirme sınavlarında alınan puan yeterli bir ölçüt müdür? Başka ne tür sınavlar yapılabilir?

Bireyin yaşamında can alıcı öneme sahip iki öğretmen grubu; okulöncesi eğitim ve

Başka ne tür sınavlar yapılabilir sorusunu cevaplamadan önce; "Acaba

ilkokul öğretmenleridir. Tıp doktoru hastasıyla ilgili en büyük hatayı yaptığı zaman kişi bir kez acı çeker ve yaşamı sonlanır. Doğaldır ki bu durum da küçümsenecek bir olay değildir. Ancak okulöncesi ya da ilkokul öğretmenleri öğrencileri ile ilgili bir hata yaptıkları zaman, onlar yaşamları boyunca acı çekebilirler. Bu hatadan yaşamları boyunca etkilenebilirler. O halde bireylerin ve dolayısıyla toplumun sağlığı için en nitelikli insanların sınıf öğretmenleri bölümlerine yönlendirilmeleri gerekmektedir.

sınıf öğretmenliği bölümlerine alınacak öğrenciler için belirlenen taban puanlar yeterli midir? sorusuyla başlamak isterim. Bireyin yaşamında can alıcı öneme sahip iki öğretmen grubu; okulöncesi eğitim ve ilkokul öğretmenleridir. Tıp doktoru hastasıyla ilgili en büyük hatayı yaptığı zaman kişi bir kez acı çeker ve yaşamı sonlanır. Doğaldır ki bu durum da küçümsenecek bir olay değildir. Ancak okulöncesi ya da ilkokul öğretmenleri öğrencileri ile ilgili bir hata yaptıkları zaman, onlar yaşamları boyunca acı çekebilirler. Bu hatadan yaşamları boyunca etkilenebilirler. O halde bireylerin ve dolayısıyla toplumun sağlığı için en nitelikli insanların sınıf öğretmenliği bölümlerine yönlendirilmeleri gerekmektedir.

İkinci soruya gelince; sınıf öğretmen! adaylarını seçmek için tek başına ÖYS puanı yeterli olamaz. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi görüşme (mülakat) yapılarak ve tıbbi testlerden de geçirilerek öğretmen adayı bir bütün olarak değerlendirilip seçilmelidir.

Sınıf öğretmenlerinin yetiştirmelerini sağlayan öğretim elemanları nasıl seçilmelidir?

Söz konusu öğretim elemanları, sınıf öğretmeni yetiştireceğine göre, öncelikle kendilerinin birer başarılı sınıf öğretmeni olması gerekir. Bir başka deyişle, sınıf öğretmenliği bölümlerindeki öğretim elemanlarının ilkokulda başarılı mesleki tecrübeye sahip olmaları ön koşul olarak alınabilir. Örneğin İngiltere'de Öğretmen Eğitimini Değerlendirme Konseyi (Council for Accreditation of Teacher Education=CATE) öğretim elemanlarının başlangıçtaki başarılı ilkokul öğretmenliği tecrübesini bile yeterli germemekte, beş yılda bir de, bir dönemlik süreye denk gelecek şekilde bir ilkokul sınıfında öğretmenlik yapma koşulunu koymaktadır. Öğretim elemanının, öğrencisinin ihtiyacı olan mesleki rehberliği gerçekçi bir şekilde yapabilmesi için, günün koşullarına göre, İlkokul sınıflarındaki değişimleri yaşaması gerektiğine inanmaktadır. Türkiye'de de benzer bir uygulama konulabilir.

Şimdiye kadar çocuğun yaşamında önemli bir yere sahip olan sınıf öğretmenlerinin hangi niteliklerle-re sahip olmaları ve nasıl yetiştirilmeleri gerektiği üstünde durduk. Şimdi de yine çocuğun gelişiminde Önemli bir etkiye sahip olan ilkokul sınıflarının ve ders saatlerinin düzenlenmesi nasıl olmalıdır, biraz açar mısınız.

Bir ilkokul sınıfı, her şeyden önce çocukların zevk alacakları, içinde bulunmaktan mutlu olacakları, sıkılmayacakları bir şekilde düzenlenmelidir. Onlar için keyifli, eğlenceli bir yer olmalıdır. Yerleşim düzeni çocukların özgürce ve doğal olarak hareket etmelerine, konuşmalarına, birbirleriyle ve öğretmenleriyle rahatlıkla iletişim kurmalarına olanak vermelidir, ilkokullarda, çocuklar, genellikle birbirinin ensesini ve hepsi sadece karatahtayı ve öğretmenlerini görebilecekleri şekilde sıralar halinde fark dakika

oturmaktadırlar. Böyle bir çağdışı uygulamayı terketmenin zamanı çoktan gelmiş geçmiştir. Böyle bir öğretme-öğrenme ortamında çocuğun etkili bir şekilde öğrenmesini beklemek mümkün değildir. Çünkü, çocuğu kalıplayın bu ortam, çocuğun doğasına, gelişim özelliklerine, öğrenme ve öğretme İlkelerine aykırıdır.

O halde nasıl bir ilkokul sınıfı özlüyoruz? Çocukların bireysel farklılıklarını dikkate alacak, onları bulundukları gelişim düzeyinden alıp bir üst düzeye çıkarabilecek, öğretme-öğrenme etkinliklerine olanak verecek bir sınıf ortamı özlüyoruz. Böyle bir sınıf çok boyutlu olmalıdır. Çocuklar gerektiğinde masalarında, gerektiğinde yerde oturarak çalışabilmeli, gerektiğinde gözlemini, deneyin! yapabilmeli, gerektiğinde bitkisini sulamalı, gerektiğinde de hayvanını beslemelidirler.

İlkokullarımızda vazgeçmemiz gereken diğer bir özellik de bütün çocuklara aynı anda aynı şeyleri öğretmektir. Öğretme-öğrenme ortamında seçeneklik etkinlikler ve öğretim materyalleri bulunduğu takdirde çocuk kendi gelişim düzeyine, ilgisine en uygun olanını özgürce seçip, öğrenmeye güdülenecektir. ilginin en yüksek olduğu durumda, öğrenmeye güdülenme, öğrenmeye güdülenme durumunda da öğrenmedeki verim en üst düzeydedir. Çocukların ilgilerini, yaratıcılıklarını, merak güdülerini geliştirecek . kendi sorumluluklarını kendilerinin almalarına ve bireysel hızlarıyla ilerlemelerine olanak verecek öğretme-öğrenme etkinlikleri düzenlenmelidir. Böyle bir sistemde, doğal olarak öğretmene büyük bir sorumluluk yüklenmektedir. Öğretmen her çocuğun gelişim özelliklerini, ilgilerini tanımak, her dersten ulaşılmış bulunduğu öğrenme düzeyini belirlemek ve ona göre öğretme-öğrenme etkinlikleri düzenlemekle yükümlüdür. Öğretmenin yükü ağır, ancak taşınamaz özellikte değildir. Okullarımızda boş, atıl bir şekilde bulunan geniş alanlar (koridorlar, konferans salonları, spor salonları vb.) etkili bir şekilde kullanılarak, sınıflardaki öğrenci sayısı azaltılabilir. Bir sınıfa birden fazla öğretmen ya da yardımcısı verilebilir. Böylece bireyselleştirilmiş öğretimi sağlamak mümkün olabilir.

Sonuç olarak, mutlu, kendisiyle ve dış dünyayla barışık, başkalarıyla etkili iletişim kurabilen, kendini yeterlikleriyle ve yetersizlikleriyle kabul eden, yaratıcı, araştırmacı, sorumluluk alan ve yerine getiren bireylerden oluşan bir toplum ol-mayı düşünüyorsak o halde okulöncesi ve ilkokul yıllarından itibaren çocukların merak, araştırma, problem çözme özelliklerini törpüleyen, sınırlandıran sınıf düzenlerinden ve ders sürelerinden vazgeçip, onları geliştirici, zenginleştirici koşulları sağlamanın zamanı gelmiş geçmektedir!
